

Dr. Koncz Sándor

„...két szekér egy vendéggel jött meg...”

Az alsóvadászi lelkészbeiktatás gyülekezeti teendőivel az 1953. évi, február hó 21-én tartott presbiteri gyűlés foglalkozott a 4. pontban. E presbiteri határozatnak a február 22-i de. és du., valamint a március 1-jén a du. (de. úrvacsoraosztás volt) istentiszteleteken a gyülekezeti hirdetésekben tanítás formában való közlése történt meg, az istentiszteleti rendtartás és a kialakult szokás ismertetésével.¹

A lelkipásztor-beiktatással a február 28-i és március 7-i vallásórakon az ekléziasztikai beszélgetésekben foglalkoztunk.²

A lelkipásztor-beiktatást megelőző este Madarassy Kálmánnal a parókián imaközösséget tartottunk. Az addig érkezett táviratokban és levelekben megjelölt bibliai textusokat akartuk előbb elolvasgatni, de erre azért nem volt lehetőség, mert nem égett a villany. A nyug. lelkészek pedig semmi más világitást nem tudtak rendelkezésünkre bocsátani.³

A már közölt presbiteri határozaton, hirdetésben és vallásórán való tanításon kívül, a lelkészbeiktatás egy héttel előbb, március 1-jén azzal kezdődött, hogy megérkezett rá az első vendég. Február 29-én Medgyaszay Pál szalaszeni lelkipásztor a kora délutáni órákban telefonált Vadászra, hogy a másnapi beiktatáson megjelenik.⁴ A visszafelé értesítés telefonkapcsolási hiba miatt nem sikerült. Így másnap valóban meg is érkezett. De csak Szikszóig jutott, mert ott a lelkézi hivatalban megtudta, hogy azt hitte, hogy ekkor van március 8. Eltévesztette a dátumot. A dátumon pedig „már nem tudtam elmenni” jelígyével vallotta be szégyenkezve a lelkipásztornak a legközelebbi szikszói lelkészértekezleten mellénézését.

A beiktatás előtti napon délután fél ötkor érkeztem kerékpáron a faluba. Az utcákat a másnapi beiktatásra való tekintettel a szokásosnál nagyobb porfelhőkkel separték. A máskor nem takarított templomkörnyéket pedig különös gonddal tisztították. A kertet, udvart, utcát gondosan feltakarították. Nagy szalma- és szemétsomókat separtek össze.

Megérkezésem után Makay Kálmán elmondja, hogy Kovács Lajos presbiter és Papp Sándor gyülekezeti tag azon versengenek, hogy melyikhez menjek beiktatásom után ebédre. Kovács Lajost ismerem. Papp Sándort nem. Makay elmondta, hogy ez utóbbi templomba nem járt. Mostanában azonban volt kétszer és úrvacsorával is élt. S mivel én az úrvacsorát megelőző bűnbánati istentiszteleten – február 28-án – az elveszett juhról prédikáltam, akit Isten nagyon szeret, Ő azt tanácsolta, hogy menjek el Papp Sándorhoz.⁵

Ezt én is így gondoltam helyesnek. Annál is inkább, mert a presbitereknek helyettes lelkészségem alatt látogatásokat végeztem. De, hogy Kovács Lajosban sem maradjon tüske, elhatároztam, hogy feleségemet hozzájuk küldöm ebédre azzal az üzenettel, hogy Ő még többet ér, mint én, s így szent lesz a béke. Ennek legkisebb ára az, hogy mi ebédre feleségemmel kettéválunk. Így érvényesül az az elvem, hogy nem presbiterhez, hanem egyszerű gyülekezeti taghoz menjek.

Ezután elmentem megtartani a vallásórát, ami újabb rend szerint szombaton öt utántól van számomra beosztva. A beszélgetésben a lelkipásztor-beiktatásról lévén szó, a visszakérdésnél rámutatok egy kis, álmatag első osztályos leánykára s megkérdem: No, és kit iktatnak be? (Azt akartam tudni, hogy ismeri-e a nevemet.) – Rákosit! – felelte nagy hirtelen és biztos öntudattal, 50 gyermek harsány kacajától kísérve. Lélektanilag ez persze úgy érthető, hogy a kit és ki kérdésre annyira begyakorolták már a Rákosi nevet, hogy talán nem is tudja elképzelni, hogy erre mást is lehet felelni.

Vallásóra után látogatást tettem Madarassyéknál, mert hallottam, hogy Kálmán hazajött. Itt rögtön kiderült, hogy ők engem szombat délre nagy ebéddel vártak, mert azt gondolták, hogy délelőtt megérkezem. Persze én meg is érkeztem volna, ha az ebédmehívásról egyáltalán fogalmam lett volna. De értesítést nem kaptam. Baj azonban nem történt, mert amit nem ettem délre, ott nyomban megettem estére.

Itt tudtam meg egyébként azt is, hogy Tóth Lajos fog beiktatni, mert – jellemző az egyházmegyei adminisztrációra – erről engem nem értesítettek, sőt Tóth Lajost is csak annyira későn, hogy az expressz lapja erről Vadászra alig előbb érkezett meg, mint Ő maga.

Ezután Madarassyval visszamentünk a parókiára, ahol Ő a kórusral pár órás próbát tartott, mert akkor tanulták be a másnap mindenáron énekelni akart darabot.⁶

Az énekpróbáról azonban Madarassyt kihívta egy „küldöttség”. Kovács Lajos, Oláh Imre presbiterek, s még talán egy harmadik valaki voltak a tagjai. Arra kérték Madarassyt, hogy engem mindenképp beszéljen le arról, hogy Papp Sándorékhoz menjek. Mert „az annyi bajt csinált a tszcs stb. körül”, hogy most is csak alakoskodik, s engem az öreg pap csak azért osztott be oda, mert hiszi, hogy Papp Sándor fogja elvinni a juhokat a parókiáról. A tsz juhait az egyház csűrjébe telepítették, mert Makay Kálmánt kuláknak nyilvánították. Azért is nem jöttek be egyenesen hozzám, mert Makay előtt ezt nem akarták velem megtárgyalni.⁷

Madarassy Kálmán elmondása után úgy éreztem, hogy legjobb, ha az ilyen, előttem nem ismerős „lekötelezettségekből” kimaradok, s úgy döntöttem, hogy egyikhez sem megyek. A feleségem maradjon Kovács Lajoséknál. Nekem pedig eszembe jutott, hogy az elveszett juhokon kívül az özvegyasszonyokra nézve is van egy bibliai elv. Közöltem tehát az ebédre való beosztást az intézőkkel: ennél fogva, hogy mindenkinek kihúzzam a méregfogát, én egy idős özvegyasszonyhoz mennék el legszívesebben ebédre. Keressenek ilyet. Így kerültem Dienes Antalékhoz, aki egy negyven év körüli gazda, feleségével és két kicsi fiával. Náluk lakik özvegy édesanyja és idősebb, özvegy nővére is. Tehát egy két-özvegyes familiában ebédeltem beiktatásomon.

Az esti kóruspróba után Madarassyval a sötét nagy szobában lelki beszélgetést és imaközösséget tartottunk.

Március 8-án reggel a lelkészbeiktatás érdekes módon kezdődött. Azzal, hogy a Hidas felől $\frac{3}{4}$ 6-ra, a szikszói állomásra érkező vonattal nem érkezett meg senki. Így a jelentkezett vendégek elé kiment szekér teljesen üresen indult vissza. Útközben az autóbuzson Szikszóra érkezett Baksy Rezsőt, aki gyalog indult Vadász felé, felszedték, s így két szekér egy vendéggel jött meg a falusiak nem kis csodálkozása közben.

Persze a szekeresek a rejtvényt rögtön megfejtették. Még a szikszói állomáson. A lelkészek ugyanis csak hétköznap szoktak utazni, mégpedig a későbbi vonattal, amely 7-re érkezik Szikszóra. Ez a munkásvonat vasárnap nem közlekedik. Így „papjaink” otthon maradtak vagy hatan. Ez a feltevés, később kiderült, teljesen igaznak bizonyult. Ebben a dologban azzal vigasztalhattuk magunkat: aki nem tudja, hogyan közlekednek a vonatok, méltó, hogy elmaradjon a vadász „papiktatásról”. Nem is sajnáljuk őket!

Amíg a korai hat vendég helyett egynek a kiszolgálásán szorgoskodott a konyhára beosztott két leány és Makay Kálmán idősebb fia (aki éjszaka érkezett meg Sopronból), megjelent jó reggel a parókián Bethlen András, (gróf) Bethlen István néhai miniszterelnök ide deportált fia, és tolmácsolta a faluban élő deportáltak szíves köszöntését. Azért itt – mint mondta –, mert ők a templomban nyilvánosan nem állhatnak ki, amit igen szívesen tennének. Megjegyzendő, hogy abszolút régi, budapesti diplomataeleganciával volt felöltözködve; hosszú cipő, fekete csikos nadrág stb. Üdvözlése végén átadja a püspök úr szíves köszöntését is. Mikor válaszómban egyszerű köszönetet mondtam neki, megkérdeztem, hogy melyik püspök köszöntését tolmácsolta, hiszen régi főnököm: Ravasz László irt, Enyedy Andor pedig táviratot küldött. Mire ő azt felelte: – Hát nem tetszett kitalálni? Zadravec római katolikus tábori püspök Ő-exellenciájáét, aki mint deportált nem messze lakik a református templomtól, egy református kuláknál.

Így üdvözölt engem háromféle módon (levél, távirat, üzenet) három, egyben azonos püspök: mindhárman „levítéztettek”. Szolgáló püspök nem is üdvözölt egy sem!

Utána érkezettek a vendégek. Kocsin jött Tamáska János Sebelyebről és Batta János Kupáról, a beiktatást végző Tóth Lajos Felsődobszáról. Gyalog kelt át a dombon Halász Károly Aszalórol. Kerékpáron érkezett Vincze József Tomorról. Mindenik hozott magával néhány gyülekezeti tagot is.

Majd 10 óra felé a Szikszóra 9-kor érkező vonattól megjött feleségem Darányi Lajos, Bárdos Zoltán félig-menyasszonyával: Kegyes Hedviggel, Orosz Imre, Kőrössy József. Kevéssel később a szikszói vendégek: Fürjész István lelkipásztor és felesége, Idrányi Béla egyházmegyei gondnok családjával (feleség és fia). A hegyen gyalog jöttek Kulcsár István és felesége Rakacaszendről és Janka Lajos Nyomárról. A szikszóiak között jött még Komjáthy Györgyné, a segédlelkész felesége, akit feleségemmel együtt osztottam be több oknál fogva ebédre. Nem utolsósorban azért, hogy kisebbségérzés érzés senkin erőt ne vegyen.

A szekerek érkezése után engem még félrehívott Oláh Imre. Arra akart rábeszélteni, hogy mégiscsak menjek Kovács Lajosékhöz ebédre. Ezt egy közeli kocsi bakján ülő Kovács Lajos figyelte. Én erre Oláh Imrével együtt odamentem Kovács Lajoshoz, kifejtettem neki azt, hogy az özvegyasszony bibliai elv, azután azt, hogy a feleségem több mint én, és végül azt, hogy személyes perpatvaraikba Papp Sándorral engem ne akarjanak belevonni, és most már hagyjuk az egészet, mert következnek az igehirdetői szolgálatok. Most rögtön az imaközösség, ahová fáradjanak be ők is, mint itt erről a témáról beszélgetünk feleslegesen. Meg is nyugodtak utána.

Rövid, de kielégítő étkezés után következett az imaközösség. Az hiszem, hogy ez volt itt az első nagyobb imaközösség. Részt vettek rajta a vendégek, a

konyhán ügyködők, a háziak mind, messzebről jövő gyülekezeti tagok és helybeli presbiterek.

Éneklés után Darányi Lajos a Fil. 2:5-11-ben foglalt Krisztus-zsoltár alapján szólt néhány szót. Majd többen: nők és férfiak, lelkészek, volt tanítványok imádkoztunk, és a *Vezess, Jézusunk* című éneket énekelve, a palástot felvéve, elindultunk a templomba. Elöl Makay Kálmán és Tóth Lajos. Utánuk én. Majd a többi palástosok. Végül civilben lévő vendégek: nők és férfiak.

Az ének és az orgona már szólt. Ennyi népet a vadásziak még nem láttak a templomukban. Ezernél többen lehettünk. Tömött zsúfoltságban. Álltak is. (Mióta ide jártam, legtöbben addig ötszázan lehettek templomban.) A kisebb gyermekek illedelmesen ültek az Űrasztala körül. A kalapok a karzaton kiakasztott rendben sorakoztak. A kórus a déli bejárattól a presbiterek háta mögött négy padban tömörült. A vendégeknek a két presbiteri sor, és a nők oldalán is a két első sor volt fenntartva. Nemcsak a gyülekezet volt a templomban, hanem a katolikusok is sokan. A deportáltak jó része is részt vett Szikszórol, Aszalórol, Kinizsról, Tomorról, Csobádról, Dobszáról jöttek gyülekezeti tagok. A falu azonban családtagokat, rokonokat máshonnan is hívott. A gyárakban és bányákban dolgozók úgy igazították, hogy „siktát”, műszakot változtattak vagy szabadságot kértek, hogy itthon legyenek. A férfiak tömött fekete padsorai meghatóak voltak a nők színes padsorai átellenében. Az jutott eszembe, miután szétpillantottam, hogy az egész hasonlíthat a Bach-korszakbeli egyházi összejövetelekre, azzal a különbséggel, hogy akkor inkább a temetés s az azon való tömött megjelenés volt a nemzeti élet egy formája református talajon.

Bevonulásunkat követő letelepedésünk után egy cica vonult végig a templomon, a keleti saroktól a nyugati fal felé.

A beiktatás a közölt rend szerint folyt le, ékesen. Nemcsak hogy semmi zavaró momentum nem történt, de az ünnepélyességet igen emelte a 1/2 11-től 1/2 2-ig figyelmesen, nyugodt érdeklődéssel hallgató gyülekezet. Az arcokon komoly megilletődés volt és szíves tisztességtétel. A gyülekezet a három órán keresztül folyó elég színes beszéd- és eseménysorozatot annyira kibírta, hogy egy órai ebédszünet után (amit a vendégek különböző gyülekezeti tagoknál kaptak, de csak olyan helyeken, ahol megígérték, hogy előző nap, a templomig megfőznek, mert ebéd-főzés ürügyével senki nem maradhatott otthon) az egész gyülekezet visszajött a délutáni templomi ünnepélyre, ahol példásan viselkedett. Ez másfél óra hosszágú tartott (az ún. közebedet előzőleg lefűjtük, igen helyesen). Az idő kellemes volt, a nap beragyogta a templomot. A sok ember befűtötte, s az idő mégsem volt annyira enyhe, hogy sárrá olvadt volna az utca. Szébb napot kívánni sem lehet.

Azok a beszédek, amelyeket megkaptam, a mellékletben olvashatók. Kívánatos lenne a program menete szerint olvasni, de a gépelésben ez azért nem volt lehetséges, mert gépelésük különböző időpontokban történt.⁸

Az üdvözlések alatt sok megható dolog történt. Elérzékenyülések, könnyezések voltak. Darányi Lajost pedig közülünk így zokogni még nem látta senki soha. Ebben közrehatott az is, hogy két héttel ezelőtt halt meg Kárpátalján az édesanyja, persze ő még a temetésen sem lehetett jelen. Pedig csak 80 km-re van Patkhoz, kevesebb, mint Vadász, ahová a temetés után először kimozdult.

A gyülekezet látható módon örült annak, hogy a lányok üdvözlő szavai után kapott igen szép, teljes rózsaszínű szegfűcsokrot könnyed mozdulattal rögtön

feleségem elé tettem le, az első padba. A humor egyébként egészséges mosolyt, sőt halkabb nevetést is előcsalt. Nekem sokszor eszembe jutottak diákjaim. A debreceniek tizennégyen akartak jönni kis kórossal, de le kellett őket erről intenem, érthető okok miatt. Vannak, akik ezt is tüntetésnek ítélték volna.⁹

Bár közebed nem volt, a reggeli és délutáni kínálkozásra rengeteg holmit összehordtak a gyülekezet tagjai. Pedig előre kértem, hogy semmi felesleges dolgot ne csináljanak. Már szombat délután és este, de főleg vasárnap reggel szinte lakodalmas járás-kelés volt szépen letakart, fehér kosarakkal. Hoztak tejet, állítólag több kiló szalonnát (egyesek 16-ról beszéltek), darab vajakat, cukrot, rengeteg süteményt, túrót stb. Ezeket az öreg nagytiszteletű asszony vette gondozásba, nekünk csomagoltak belőle kicsit. Az ott levő leányok, mivel amit csomagoltak, kevésnek találták, még hozzácsomagoltak, de a többi is jó helyre ment, mert a Sopronban éhező öt Makay unokának vitte el az apjuk. Így akarva, nem akarva a gyülekezet diakóniai szolgálatot is végzett. Az erről pletykáló gyülekezeti tagokat ilyen értelemben „nyugtattam meg”.

A délelőtti üdvözléseknél elhangzott Igéket leírtam. A gyülekezetnek bejelentettem, hogy a Filippi levél befejezése után, a lelkészbeiktatáson elhangzott vagy írásban küldött Igék magyarázatából kívánok majd „sorozatot” csinálni az gehirdetésben.¹⁰

Tamáská János Jelenések 2,10: „Légy hív mindhalálig és néked adom az életnek koronáját.”

Batta János, miután az alsóvadásziak szívére helyezte a felsővadászi református szórványt, mely a Rákóczi-korban még virágzó gyülekezet volt, de az ellenreformáció áldozata lett, a Cs. 20:24-gyel köszöntött: „Semmivel sem gondolok, még az életem sem drága nékem, csakhogy elvégezhessem az én futásomat örömmel, és azt a szolgálatot, melyet vettem az Úr Jézustól, hogy biznyságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról.”

Baksy Rezső az ároni áldással először az „öreg tölgyet” köszöntötte, aki-re – mint a volt szikszói lelkésznek a fia – innen, a szomszédból emlékszik vissza Makay Kálmán nyugalmazott lelkészre. A beiktatott lelképásztort az V. Mózes 31,8-cal köszöntötte: „Az Úr, Ó az aki előtted megy, ő lesz teveled, el nem marad tőled, sem el nem hágy téged, ne félj, ne rettegj!” A gyülekezetet a 150. Zsoltár utolsó versével köszöntötte: „Minden lélek dicsérje az Urat, Dicsérjétek az Urat!”

Halász Károly 1. Kor. 1: 18: „A keresztről való beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, kik megtartatunk, Istennek ereje.”

Vincze József, megemlékezve arról, hogy ő jár át leggyakrabban Vadászon, itt karikázva át, 1. Ján. 4:16-ot hozta: „Mi megismertük Őt és elhittük Isten irántunk való szeretetét. Az Isten szeretet, és aki a szeretetben marad, az Istenben marad és az Isten is őbenne.”

Madarassy Kálmán, arról beszélve, hogy őt hozzám az fűzi, hogy lelki atyjának tart, a Zsid. 12:1-2-t idézte: „Annak okáért mi is, akiket a biznyságoknak ily nagy fellege vesz körül, félretéve minden akadályt és a megkönyékező bűnt, kitartással fussuk meg az előttünk lévő küzdő tért, nézván a hitnek fejedelmére és bevégezőjére, Jézusra, aki az előtte lévő öröm helyett megvetve a gyalázatot, keresztet szenvedett, s az Isten királyi székének jobbára ült.”

Janka Lajos arról emlékezett meg, hogy együtt kezdtük a teológiát. Ő akkor volt elsőéves diák, amikor én elsőéves tanár voltam. Hab. 2:1-2: „Órhelyemre ál-

lok és megállok a bástyán, mit szól hozzám és mit feleljek én panaszom dolgában. És felel nékem az Úr és mondja: írd fel e látomást és vésd táblákra, hogy könnyen olvasható legyen. Mert a látomás bizonyos időre szól, de vége felé siet és meg nem csal, ha késik is, bízzál benne, mert eljő. El fog jönni, nem marad el. Íme, felfuvalkodott, nem igaz őbenne az ő lelke, az igaz pedig az ő hite által él.”

Tóth Lajos megemlékezett arról, hogy mikor ő szénior volt, akkor voltam én elsőéves, és tiszteletbeli abaújinak megválasztottak.

Az ebédek lezajlásáról már írtam. Még itt csak annyit, hogy ahová kerültem, ott annyira meglepődtek az őket ért „kitüntetésen”, hogy azért, hogy a beszédemben érintett jó tokaji bor se hiányozzék, elővették a Dienes Antal nyolc évvel ezelőtti esküvőjén eltett bort, és azt ittuk.¹¹

Darányi Lajos előadásában arról beszélt, hogy az Ige hirdetése ma három dolog: 1. Krisztus az Isten, 2. Megbocsáttattak a te bűneid, 3. Lelkigondozás (a durvaságig őszinte kikérdezések). Az Ige hallgatása: készülni rá Bibliával a kézben és imádsággal a szívben.

Tóth Lajos azért maradt utoljára az üdvözlők között, mert ő már egyszer hivatalos minőségben szólott először, most meg utoljára az üdvözlők között. Igéje a 2. Tim. 4:5 volt: „De te józan légy mindenben, szenvedj, az evangélista munkáját cselekedd, szolgálatodat teljesen betöltsed.” Utána ő indítványozta, hogy az Úr Asztala körül álló palástos lelkipásztorok énekeljék el azt az új éneket: Áldjad én lelkem a dicsőség királyát.

Budapestről sem hívtam diákjaimat, pontosan azért, amiért a debrecenieket is le kellett beszélnem. Ajánlották nekem, hogy Péter Jánost hívjam meg beiktatni. Ezt azonban én nem tettem meg. 1. Tiszáninnenre eddig még senki sem hívta, miért én legyek az első? 2. Tolakodásnak venné. 3. Ha pedig eljönne, azonnal abaúji esperesnek kombinálnának sokan, érthető „vágódás” miatt.¹² E szép beiktatás nekem csak a feleségem útiköltségébe került, többé semmibe.¹³

A beiktatáson részt vett katolikusoknak zokon esett az, hogy „páplistáknak” neveztem. Mikor ezt szóvá tették nekem többen, azzal próbáltam magyarázni, hogy ez nem sértés, különben is, ha egyáltalán volt éle, csak a feleségem ellen volt, amint beszédem összefüggéséből kiderült. Ezt nagyjából el is fogadták, de véglegesen csak a beiktatás után két héttel békéltek meg, amikor a Szikszórói kijárási katolikus papnak ezt elmondták, és ő válaszul arról tartotta a „szent beszédet”, hogy bizony ők csakugyan páplisták, mert a pápát követik.

A beiktatás után a tsz istállósa, aki a lelkészparókia udvarán lévő istállóba van beosztva, sajnálkozva panaszkolta, hogy a beiktatáson azért nem vett részt, mert nincs olyan ruhája, ami rendes lenne. Igaz, hogy az elmúlt évben elhunyt fiának 500,-Ft-os síremléket csináltattott! Más is volt, aki ruhátlanság miatt panaszkodott, ami akadály arra, hogy templomba jöjjön, igaz, az síremléket sem csináltattott.

A beiktatás azzal végződött, hogy a délutáni istentisztelet után mindenki igyekezett azonnal hazafelé. Azért is, mert mentek a vonatok, amit alig értünk el. Én is gyorsan átvedlettem rossz esőkabátomba, és a kapu előtt csoportosuló vadászaiaknak, rohanva, biciklin az állomás felé, azt szóltam oda: Boldogok lehetnek a vadászaiak, hogy olyan papjuk van, aki alig jön, máris megy!

A beiktatást követő kedden részt vettem a sárospataki lelkészi körön, ahol beiktatásom alkalmából még külön is köszöntöttek az ide járó lelkészek. Román János pedig azzal üdvözölt, hogy elújságolta a lelkészválasztás új rendjét. Eszerint,

bárhová csak azt lehet megválasztani, akiben a püspök, az esperes és az állami egyháziügyi hivatal megegyeznek. Ezt János a régihez képest abban jelölte meg föltétlen haladásnak, hogy most már nemcsak egy ember – az esperes – egyetlen jelöltjét, mint régen, lehet megválasztani, hanem háromnak kell egyben megegyezni. Ez kétségtelenül demokratikusabb. A beiktatás után Pákozdy kinyilvánította valamelyik diáknak, hogy a debreceni kar képviseltette volna magát a beiktatáson, ha meghívom őket, de nem hívtam meg. Csupán értesítettem őket a beiktatásomról.

Azt is leírom, hogy Vadász előtt a Diósgyőr-vasgyáriak akartak lelképásztornak meghívni egy II. állásra, amit Nádházi esperes mellé akartak szervezni. Hegy- meg is meg akart hívni. Erről csak utólag értesültem. Damakról érdeklődő levelet is kaptam, hogy vállalnám-e, ha ott meghívnanak. Ez elől azonban kitértem. Trombitás Dezső arról beszélt velem, hogy neki az volt a terve, hogy engem a komáromi egyházmegyébe vigyen át. Arról értesültem, hogy a derecskeiek is meg akartak hívni, de ez Debrecen mellett lévén, ennek Péter János hamar útját vágta Sárközy Lajossal. Mivel magam beszéltem le debreceni és budapesti diákjaimat arról, hogy beiktatásomra eljöjjenek, ezért előre elküldtem nekik beiktatáskor mondott beszédemet, amit körözve el is olvastak, sőt másoknak is megmutatták. Így olvasta el – többek között – az akkoriban Pesten megforduló Cseh Lajos is.

A gyülekezet üdvözlétére adott válaszom első bekezdésében közölt adat történeti hitelességét a beiktatás után Makay Kálmán nyugalmazott lelkész a következő módon erősítette meg, s egyben helyesbítette: őt akarták már előbb meghívni. Vadász híres hely volt; az abaúji traktus minden papja pályázott ide, Révész Kálmán esperest kivéve Kassáról. A vadászaiak azonban őt akarták, mert idevaló is volt. Az abaúji traktus, főleg Idrányi Barna nagyszalánci lelkész – később felvidéki püspök lett – ügybuzgóságára, aki maga is ide akart kerülni, ezt mindenképpen megakadályozta. – Az akkor szikszói főbíró pedig a gagybátori papot akarta: Bodon Barnát. Főszolgabírói jelszava az volt, hogy „Vadászon kutyának sem lesz jó lenni, ha nem Bodon lesz a pap.” A vadászaiak jó része azonban Szőlősy József tolcsvai papot akarta meghívni. El is ment egy küldöttség Tolcsvára Szőlősyt meghallgatni, aki azonban annyira puritánul fogadta a papválasztókat, hogy ezek visszaérkezve azt mondták Vadászon: „azt se tudjuk, hogy van-e kenyere”, mert nem kínálta meg őket semmivel, pedig a paphívók jó tolcsvai bort is szerettek volna inni. Bodonnal szemben azonban csak tizenhatalccal maradt le így is a választáson. Bodon 53 éves volt, amikor Vadászra jött. 61 éves korában azonban meghalt. Így akkor már Makayt a kassai nevelőintézetből könnyen meghívták. A meghívás körülményeihez hozzátartozik az, hogy a rektor: *Hegedűs József* megkérte, hogy – miután a pap halva van – az október 31-i templomi szolgálatot végezze el, mert különben neki, a rektornak kell prédikálnia. Makay ezt el is vállalta. A vadászaiak azonban nem ismerték fel s ezt mondták: jól prédikál ez a fiatal pap, de nekünk mégis csak Makay Kálmán kell! Utána meg is választották lelkésznek.

Kár volt, hogy a beiktatáson nem jutott eszünkbe, hogy leánytanítványaim részéről a jelen lévő Kegyes Hedvig szólt volna egy pár szót. Fejlődni kell abban, hogy Krisztusban nincs nő és férfi, az egyházban igazán egyjogúak. Nagyon masculinumos gondolkodásúak vagyunk, nemcsak a kultúrában, hanem az egyházban is.¹⁴

A lelkészbeiktatást követő szombaton, hittanórán megkérdeztem a gyerekeket, ki mire emlékszik a beiktatásról. Nagyon különös, hogy inkább a kül-

ső személyekre, eseményekre, mint az igei történésekre emlékeztek. Az én beszédemből konkrétan, azaz egészen pontosan arra emlékeztek, hogy a katolikusokat „pápastáknak” neveztem. A Darányiéból arra, hogy volt benne egy mondat: „a gyerek akkor nem eszik, ha alszik”. A Baksy Rezsőéből arra, hogy az öreg papot „öreg tölgynek” nevezte. Általában még arra, hogy sokan sírtak. Sokan elmondták, hogy milyen tanult ember az új pap. Igen szépen beszélt mindenki, főleg a volt tanítványok. Arra is emlékeztek, hogy a tíz éven aluliakat meg is lehet ölelni: ezt is Darányi mondta. Egyéb: a karba is ültek emberek (nők), az orgonánál is asszonyok. Az öreg paptól búcsúztak. Orgonáltak. Az Úrasztalát körülülték a „papocskák”. Juliska (egy angolkóros kislány) az előtte ülő papocskára hányta a taknyot. Énekelt a kórus. Délután keresztelő is volt. Igen sokan voltak. Egy macska zavart egy egeret. A papok külön énekeltek. A feleségemet bemutattam úgy, hogy neki adtam át a csokrot. Hogy az üdvözlő leveleket felolvastam. Szépen köszöntöttek. A kulcsot átadták. Igére senki sem emlékezett. (Jellemző, hogy ki mire emlékszik.)

Azzal fejezem be, hogy egyetlen disszonanciát fedeztem fel a beiktatáson, azt, hogy a beiktató tanácsbíró kék ingben volt. *Theológián oktatóndó!*¹⁵

Jegyzetek

- ¹ Dr. Koncz Sándor (1913–1983) tábori lelkész, sárospataki teológiai tanár, egyetemi magántanár, alsóvadász lelkész, sárospataki levéltáros önéletrajzi szellemi hagyatékából *Élettörténet „egyházi” humorban* címmel közölt a *Mapút* 2005. évi 1. száma egy részletet. Az ahhoz készített jegyzetekben olvasható a szerző fontosabb műveinek, az elhunyt után tőle és róla megjelent írásoknak a bibliográfiája. Az életműve iránt érdeklődők, a szakdolgozati, disszertációs témát keresők számára szívesen ad tájékoztatást a mostani, posztumusz írás közreadója, a jegyzetek készítője, a szellemi hagyaték gondozója: **Dr. Koncz Gábor**. Tel: (06-1) 224-8114; E-mail: mka@mail.datanet.hu.
- ² A Sárospataki Református Teológiai Akadémia 1951-es, erőszakos megszüntetése után, Dr. Koncz Sándor professzor „hátratéelt szenvedett”. Alsóvadász gyülekezete fogadta be, nagy szeretettel. Előbb helyettesítő, majd 1953. március 8-tól megválasztott lelkészként, tizenhárom évig szolgált ott. A Sárospataki Református Kollégium megszüntetéséről számos írás jelent meg; az átfogó tájékozódáshoz lásd Szentimrei Mihály és Dienes Dénes tanulmányit: In: Barcza József, Dienes Dénes (szerk.) [1990]: *A Magyarországi Református Egyház története 1918–1990*. Sárospatak, Református Kollégium Teológiai Akadémiája.
- ³ E három bekezdés eredeti forrása: Dr. Koncz Sándor: *Az alsóvadász lelkész beiktatási rendeje, 1953. március 8.*, gépirat. A teljes szöveg nyolc számozott bekezdésben foglalja össze a forgatókönyvet. Az itt közölt további írás forrása: Dr. Koncz Sándor: *A lelkészbeiktatás eseménytörténete.*, gépirat. Mindezek első közlését lásd (más írásokkal és értékelő tanulmánnyal együtt): Dienes Dénes (szerk.) [1993]: *„...miként a csilagok...” Dr. Koncz Sándor emlékére*. Alsóvadász, Református Egyházközség. A szövegen nem változtattunk, mai helyesírás szerint nem korrigáltuk. Ezúton is köszönjük a gépirat felfedezését, korábbi közlését; Dr. Dienes Dénes professzor úr fáradozásait a szellemi hagyaték gondozása terén.
- ⁴ Itt és a továbbiakban a lelkészek, egyházi személyiségek életrajzi adatait lásd az alábbi kötetekben: Barcza József (szerk.) [1983]: *Tanulmányok a Magyarországi Református Egyház történetéből. 1867–1978*. *Studia et acta ecclesiastica* v. kötet. Budapest, A Magyarországi Református Egyház Zsinati irodájának sajtóosztálya; Benke György (szerk.) [2001]: *Akik előtt*

- tünk jártak. Miskolc, Tiszáninneri Református Egyházkerület. Bojtor István [1996]: *Misszió a Tiszán innen*. Kazinczy Ferenc Társaság, Miskolc.
- ⁵ Makay Kálmán (1880-1964), Alsóvadászon Dr. Koncz Sándor elődje, sokunk áldott emléké pót-nagyapja. Kovács Lajos, Papp Sándor a később említett Oláh Imre, Dienes Antal a korszak regénybe illő, jellegzetesen kemény tartású, művelt gazdálkodói.
- ⁶ Madarassy Kálmán (1926–1994) Alsóvadászon született, a Sárospataki Teológián Dr. Koncz Sándor kedves tanítványa volt. 42 évig Göncön lelkészként szolgált. Dr. Koncz Sándor Alsóvadászra történt meghívásakor, 1951-ben ott volt segédlelkész; a nehéz körülmények között szülei is segítették a család megélhetését.
- ⁷ Tszcs = termelőszövetkezeti csoport; a korszak erőszakosan létrehozott, mezőgazdasági szövetkezete. Dr. Koncz Sándor Alsóvadászról írt szociográfiai írása közlésre előkészítve: *Felillantások Alsóvadászról; 13 év lelkési szolgálat* címmel, 1982. február 22-én, a Sárospataki Öregdiákok Budapesti Baráti Körében elhangzott szociográfiai jellegű előadás; gépirat, 30 old.
- ⁸ A beszédeket, köszöntéseket is közli: Dienes Dénes (szerk.) [1993]: „...miként a csillagok...” Dr. Koncz Sándor emlékére. Alsóvadász, Református Egyházközség.
- ⁹ A Sárospataki Református Teológiai Akadémia 1951-ben történt, erőszakos megszüntetésekor a hallgatók többségét a Debreceni Református Teológiai Akadémia vette át. Történetükről, visszatérési kísérletükről lásd pl. Bojtor István (1996): *Misszió a Tiszán innen*. Miskolc, Kazinczy Ferenc Társaság; valamint Kovács József (2004): *A sárospataki teológusok exodus a 1951-ben*. Debrecen, A. Dr. Harsányi András Alapítvány Kiadványai 9. kötet.
- ¹⁰ Dr. Koncz Sándor: *A Filippi levél gyülekezeti magyarázata*. Igehirdetés sorozat, elhangzott Alsóvadászon. Megjelent a Református Egyház folyóiratban 22 részben 1967–1974 folyamán. Ugyanott, 1975-ben, három részben olvasható a *Gyülekezet történeti tanulmány Filippiről*.
- ¹¹ Itt kihagytuk a most nem közölt forgatókönyvre utaló bekezdést. Lásd a 8. jegyzetben említett kötetben.
- ¹² Ebben az időszakban Péter János (a korábbi jó barát) a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke volt, később, 1957-től külügyminiszter lett. Nem engedélyezte Koncz Sándor nagy sikerű debreceni előadásainak folytatását. „– Az a baj, Sándor, hogy te nem szeretsz minket. – János, én téged már úgy sem tudlak szeretni, ahogyan mindkettőnknek a Bibliából következne; szeresd ellenségedet...” A történelmi igazsághoz tartozik, hogy Koncz Sándor (még gépiratban lévő) *Közegyházi életünk sodrában* című, önéletrajzi írásában elismerően írt a korábbi Péter Jánosról, és K. S. 1983-ban bekövetkezett halálakor Péter János szép szövegű táviratot küldött a családnak.
- ¹³ A Sárospatakról elmenni kényszerült, háromgyermekes lelkészcsaládnak akkor, a kezdetekben szinte semmi jövedelme nem volt. A beszolgáltatással és a kitelepítettek ellátásával is sújtott falu eleinte csak élelmiszer-adományokkal tudta honorálni a lelkészt. A szegény sorsú, munkáscsaládból származó, a háború nyomorúságait tábori lelkészként túlélő, hatalmas szellemi felkészültségű teológiai professzor energikusan és derűsen, igen színvonalas, könyvből tanult kertgazdálkodást folytatott; sok fizikai munkát végzett.
- ¹⁴ Később is foglalkoztatta ez a téma: Dr. K. S. [1979]: *A nők lelkési szolgálatának kérdése*. Készült az e kérdéssel foglalkozó Zsinati Bizottság számára, felkérésre. Kézirat, 18 old.
- ¹⁵ Dr. K. S. egész gyakorlati és szellemi életműve: *tanítás*. Írásaiból ma is számos oktatás- és előadás-módszertani, homiletikai, rendezvényszervezési, a nehézségeket „hittel és humorral” leküzdő magatartási szempontot, példát meríthetünk. Az „értelmes hit, cselekvő erkölcs” fegyelmének megjelenítése a *Harctéri lelkigondozás* (1944) című írása; In: Széphalom, 14. kötet. 335–344. old. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, Sátoraljaújhely, 2004. Szellemi hagyatékából a legutóbb megjelent írás: *A Zsinati Tanítás hasznosítása a gyülekezetben*. (Készült 1967 szeptemberében.) In: Széphalom 15. kötet. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, 2005. 429–438. old.